

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัย เรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 และกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู 2) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 3) เพื่อทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

การดำเนินการวิจัย ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิจัยเอกสารเพื่อศึกษาคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 และกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู นำมาเป็นสารสนเทศสำคัญประกอบการตัดสินใจร่างรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 2) การพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ผลการประเมินตรวจสอบและความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และคณาจารย์ที่รับผิดชอบด้านการจัดประสบการณ์วิชาชีพให้กับนิสิต เป็นสาระสำคัญในการปรับปรุงรูปแบบเพื่อให้มีความเหมาะสม ยืดหยุ่น สำหรับการนำไปประยุกต์ใช้กับสถาบันผลิตครูอื่นๆ ที่มีความแตกต่างกันตามบริบท 3) การทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เป็นการทดลองนำกิจกรรมในรูปแบบมาทดลองใช้กับนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ ชั้นปีที่ 5ที่กำลังจะออกฝึกประสบการณ์จำนวน 160 คน เพื่อดูแนวโน้ม และความเป็นไปได้ในการใช้กิจกรรมในรูปแบบฯ ตลอดจนรับฟังเสียงสะท้อนของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรง

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 และการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู ผลจากการวิจัยเอกสาร พบว่า

1.1 คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 และกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผลการสังเคราะห์เอกสาร งานวิจัย มาตรฐาน และ

สมรรถนะที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 โดยผู้วิจัยใช้กรอบการพัฒนาวิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21 กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ และตามทัศนะของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ พบว่ากรอบแนวคิดของการพัฒนาวิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21 (Professionalism in Teaching for the 21st Century) ที่เสนอโดย Partnership for 21st Century Skills ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณลักษณะของคนในศตวรรษที่ 21 คำนึงถึง 2 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชา แบ่งเป็น 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ ความรู้ในสาขาวิชาเอก และ ความเข้าใจความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ส่วนด้านที่ 2 ผลลัพธ์การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แบ่งออกเป็น 9 ประเด็นย่อย ได้แก่ ผู้ประสานงานที่ดี ผู้มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้ ผู้สื่อสารที่ดี ผู้มีความรู้และใช้เทคโนโลยี มีความรอบรู้เท่าทันโลก นักคิดวิเคราะห์ นักแก้ปัญหา มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถเรื่องการเงิน

จากการศึกษาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 เน้นความสำคัญที่ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา ซึ่งรวมเทคนิควิธีสอน การรู้จักความแตกต่างระหว่างผู้เรียน นอกจากนี้ ยังต้องเน้นทักษะจำเป็นของครูด้านอื่นๆ เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่สังคมโลก

ผลที่ได้จากการสังเคราะห์คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 โดยใช้กรอบแนวคิดของการพัฒนาวิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21 และ กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ มาเป็นแนวทางในการจัดกลุ่มคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ได้ 3 ด้านหลัก ได้แก่

1.1.1 ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา ประกอบด้วย

- 1) มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา
- 2) มีเทคนิค วิธีการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลาย
- 3) มีทักษะการคำนวณ
- 4) มีความสามารถในการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย
- 5) รู้จักและเข้าใจผู้เรียน
- 6) มีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร จัดทำแผนการสอน กิจกรรม

และการประเมินผล ที่สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างผู้เรียน

1.1.2 ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู

- 1) เป็นผู้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์
- 2) มีสัมพันธที่ดีระหว่างบุคคล ทำงานเป็นทีมได้
- 3) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต และจรรยาบรรณในวิชาชีพ

- 4) เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
- 5) รักและศรัทธาในวิชาชีพครู
- 6) เป็นผู้มีความประพฤติดีทางวิชาการ
- 7) ปฏิบัติตามนโยบาย ของหน่วยงาน

1.1.3 ด้านสังคมพหุวัฒนธรรม

- 1) มีความสามารถด้านการใช้ภาษา/การสื่อสาร
- 2) เป็นผู้เลือกใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม
- 3) เป็นผู้รอบรู้ เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทันสมัยทันเหตุการณ์
- 4) มีความคิด และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์
- 5) มีความสามารถในการบริหารจัดการ

1.2 การศึกษาเพื่อทบทวนกระบวนการจัดประสบการณ์ของสถาบันผลิตที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน ว่ามีความสอดคล้องกับการพัฒนาคุณลักษณะของนิสิตครูให้เป็นครูในศตวรรษที่ 21 จากการศึกษาเอกสาร คู่มือที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนและกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูของสถาบันผลิตครูของสถาบันผลิตครูของประเทศไทย พบว่า การจัดประสบการณ์วิชาชีพจะแบ่งออกเป็นสอง ส่วนหลัก ได้แก่ การเตรียมความพร้อมในด้านวิชาการ และการเตรียมความพร้อมในด้านวิชาชีพ สำหรับการเตรียมความพร้อมด้านวิชาการจะถูกกำหนดอยู่ในโครงสร้างรายวิชาตามโครงสร้างหลักสูตร ทั้งวิชาเอก วิชาชีพครูบังคับ และวิชาชีพครูเลือก โดยมีมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิต ให้เป็นไปตามผลลัพธ์ (Learning outcome) ของหลักสูตร ในส่วนของวิชาชีพครู มีลักษณะของการจัดโครงการหรือกิจกรรม เพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมทักษะ ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ หรือใช้อัตลักษณ์ของแต่ละสถาบันในการกำหนด เป้าหมายของการผลิตบัณฑิต วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมสำหรับนิสิตในแต่ละชั้นปี จะส่งเสริมให้นิสิตเรียนรู้รอบด้านเกี่ยวกับเรื่องของวิชาชีพ ก่อนจะเพิ่มความเฉพาะเจาะลึกในทักษะ หรือคุณลักษณะแต่ละด้านที่ต้องการส่งเสริมตามลำดับ จนก่อเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่แต่ละสถาบันตั้งเป้าหมายไว้ สำหรับรูปแบบการจัดกิจกรรม/โครงการมีทั้งการบรรยาย การฝึกอบรม ฝึกปฏิบัติจริง โดยจัดระดับความซับซ้อนของมวลประสบการณ์จากประสบการณ์ที่มีความซับซ้อนจากน้อยไปมาก ตามชั้นปีที่สูงขึ้น

ในส่วนของการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างด้านวิชาชีพจัดให้กับนิสิตตั้งแต่ชั้นปีที่ 1-5 โดยเฉพาะในชั้นปีที่ 5 ก่อนการออกฝึกประสบการณ์ในบริบทจริง สถาบันผลิตจะจัดโครงการเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์ คือ โครงการปฐมนิเทศนิสิต (ก่อนออกฝึก

ประสบการณ์) โครงการมัชฌิมนิเทศ (ระหว่างออกฝึกประสบการณ์) และ โครงการปัจฉิมนิเทศ (หลังฝึกประสบการณ์) ซึ่งการส่งเสริมคุณลักษณะครูของนิสิตในแต่ละระยะจะทำในลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนี้

1.2.1 โครงการปฐมนิเทศนิสิตก่อนออกฝึกประสบการณ์ เป็นการสร้างความเข้าใจแก่นิสิต และ/หรือผู้เกี่ยวข้อง อาทิ อาจารย์นิเทศ ครูพี่เลี้ยง ผู้บริหาร เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติ และบทบาทของผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ก่อนที่นิสิตจะไปปฏิบัติในโรงเรียน

1.2.2 โครงการมัชฌิมนิเทศ เป็นช่วงของการประชุมและเสวนาเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคที่นิสิตพบ เพื่อหาทางแก้ไข ก่อนไปฝึกฯ ต่อ ตลอดจนเป็นช่วงที่จัดเสริมความรู้หรือทักษะที่จำเป็นตามที่นิสิตต้องการหรือยังขาดเมื่อลงไปปฏิบัติจริง

1.2.3 โครงการปัจฉิมนิเทศเป็นช่วงนิสิตได้สะท้อนประสบการณ์ ที่ได้ไปเผชิญ อาจนำเสนอในรูปแบบนำเสนอปากเปล่า (oral presentation) หรือการจัดป้ายนิทรรศการ

สำหรับการประเมินผลการออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ มีผู้เกี่ยวข้องกับการประเมิน ได้แก่ อาจารย์นิเทศ ครูพี่เลี้ยง และผู้บริหารสถานศึกษา หรือฝ่ายวิชาการที่ได้รับมอบหมายให้ประเมินผลนิสิตที่นิตออกฝึกประสบการณ์ฯ ในโรงเรียนนั้นๆ โดยสัดส่วนการประเมินจะเน้นประเมินด้านการจัดการเรียนการสอน และการปฏิบัติตนของนิสิตฝึกประสบการณ์ และในตอนท้ายนิสิตต้องเสนอรายงานการวิจัยในชั้นเรียนต่อสถาบันผลิตเพื่อประเมินให้ผลการศึกษาในตอนสุดท้าย

2. ผลการพัฒนา รูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21

2.1 รูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพที่สร้างคือ รูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 มีองค์ประกอบสำคัญได้แก่ ความเป็นมาของรูปแบบ แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ โครงสร้างเนื้อหา กิจกรรม และการวัดและประเมินผล

2.1.1 ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน พิจารณายกร่างรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อประเมินความสอดคล้องและความเหมาะสมของรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู ผลการพิจารณา พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นสอดคล้องกันว่าในภาพรวมรูปแบบฯ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยมีข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม ได้แก่

1) ให้เพิ่มในเรื่องของคุณค่าวิชาชีพครู ซึ่งเป็นแก่นของการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากด้านใน คนจะเป็นครู จะต้องเห็นคุณค่าในวิชาชีพ และเกิดการพัฒนาระดับจิตวิญญาณ

2) ให้นำกรอบมาตรฐานคุณวุฒิสำหรับคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์มาในกรอบแนวคิด

รูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพที่สร้างคือ รูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 5 องค์ประกอบ คือ ความเป็นมาของรูปแบบ แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ และการจัดประสบการณ์วิชาชีพเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในการจัดประสบการณ์วิชาชีพเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 สำหรับนิสิตในแต่ละชั้นปี ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ ขั้นตอน เป้าหมาย โครงการ/ กิจกรรม และการประเมินผล

ความเป็นมาของรูปแบบ

โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันสูง “ครู” ได้รับว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาตน และคนในชาติให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และแข่งขัน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้อนาคตของชาติเป็นคนดีมีคุณภาพ ดำรงอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างมีความสุขในสังคมหลากหลายวัฒนธรรม ฉะนั้นคนจะเป็นครู ต้องได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้มีคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21

แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน

รูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 พัฒนาขึ้นบนฐานของแนวคิดทฤษฎีที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของเดวิด โกล์ป โดยสรุปเป็นการจัดประสบการณ์ให้นิสิตได้เผชิญ ผ่านกระบวนการไตร่ตรอง สะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้ เกิดเป็นหลักการสำหรับตนเองนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวปฏิบัติของตนเอง ทั้งนี้การพัฒนานิสิตในระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่ตอนต้น จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาแบบรอบด้าน ตามทฤษฎีการพัฒนานักศึกษาของชิกเกอร์ริงและไรเซอร์ (Chickering and Reisser, 1993) หรือ Seven vectors การพัฒนานิสิตทั้ง 7 ด้าน เป็นที่ยอมรับในวงการสำหรับนักพัฒนานิสิตนักศึกษา ว่าเป็นทฤษฎีที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนานิสิตในระดับอุดมศึกษา ที่ครอบคลุมทั้งทักษะทางปัญญา จิตใจ และสังคม จนก่อให้เกิดเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ / เอกลักษณะเฉพาะตน การจัดประสบการณ์วิชาชีพครูสำหรับนิสิต หากจะได้รับความสำเร็จจะต้องได้รับความร่วมมือจาก 3 ฝ่ายได้แก่ สถาบันผลิต โรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพ และนิสิตครู ดังนั้นเพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ของการผานความร่วมมือ จึงได้นำแนวคิด

ทฤษฎีทวิปริทัศน์และแนวคิดพื้นที่ที่สาม (Hybridity Theory and Third space concept) ของ บาบาส (Bhabha, 1994) ประยุกต์ใช้สำหรับกระบวนการผลิตครูโดย ไชเนอร์ (Zeichner, 2010) การทำงานร่วมกันของ 3 ฝ่าย จะทำบทบาทหน้าที่ของตนในลักษณะของการส่งเสริม สนับสนุน เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในงานวิจัยนี้ เรียกลักษณะการผสมผสานความร่วมมือนี้ว่า Supportive system หรือ ระบบสนับสนุนการขับเคลื่อนกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู แนวคิดจิตตปัญญา ศึกษา (Contemplative Education) เป็นแนวคิดที่นำมาใช้ส่งเสริมสนับสนุนให้การดำเนินงาน กระบวนการหรือกิจกรรมทั้งการจัดประสบการณ์วิชาชีพและการผสมผสานความร่วมมือของทั้ง 3 ฝ่าย ส่งเสริมบรรยากาศการทำงานสอดคล้องและลื่นไหล ตลอดจนสามารถนำมาปรับใช้ในกระบวนการ จัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนรู้ ให้มีการเปิดใจ ยอมรับและรับฟังความเห็นของ ผู้อื่น ลดช่องว่างความแตกต่างระหว่างบุคคล คือลดอัตตา หรือความเชื่อมั่นถือมั่นในตนเอง เพื่อร่วมกันเรียนรู้ หรือแสวงหาความรู้ใหม่ร่วมกัน

หลักการของรูปแบบ

รูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครู ในศตวรรษที่ 21 มุ่งจัดประสบการณ์วิชาชีพ ที่จัดให้กับนิสิตตลอดระยะเวลาที่ศึกษาในหลักสูตร ผลิตครู 5 ปี โดยแบ่งระยะสำหรับการจัดประสบการณ์ออกเป็น 3 ระยะได้แก่ เตรียมความพร้อม ก่อนออกฝึกประสบการณ์ ระหว่างออกฝึกประสบการณ์ และระยะหลังจากการฝึกประสบการณ์ โดยแต่ละระยะจัดกิจกรรมเพื่อสอดคล้องกับการเสริมสร้างคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู และด้านสังคมพหุวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของ 3 ฝ่าย คือ สถาบันผลิต นิสิตครู โรงเรียนร่วม พัฒนาศาสตร์ และนิสิตครู

วัตถุประสงค์ มุ่งส่งเสริมคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา
2. ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู
3. ด้านสังคมพหุวัฒนธรรม

การจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษ ที่ 21 ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ขั้นตอน เป้าหมาย โครงการ/กิจกรรม และการประเมินผล มีรายละเอียด ที่จัดสำหรับนิสิตในแต่ละชั้นปี ดังนี้

ตาราง 17 แสดงการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครู
ในศตวรรษที่ 21

	ปี 1	ปี 2	ปี 3	ปี 4	ปี 5
ขั้นตอน	Professional Knowledge (PK)	School Experience 1 (SE1)	School Experience 2 (SE2)	Field Experience (FE)	Professional Preparation (PP)
เป้าหมาย	รู้จักวิชาชีพครูรอบด้าน	ส่งเสริมทักษะวิชาการและวิชาชีพ	สะท้อนประสบการณ์วิชาชีพ	เรียนรู้บทบาทครูจากการปฏิบัติ	เสริมความพร้อมวิชาการและปลูกจิตวิญญาณความเป็นครู
โครงการ/กิจกรรม	1. รู้จักวิชาชีพครู ครูวิชาชีพ 2. ประสบการณ์ ในโรงเรียน 1 (observation)	1. ประสบการณ์ ในโรงเรียน 2 (ผู้ช่วยครู) 2 กิจกรรมครู อาสา	1. สัมมนา สะท้อน ประสบการณ์ “ครูคุณภาพ” 2. ค่ายครู ศ.21	เรียนรู้จาก ครูวิชาชีพ (บทบาทครู ผู้ช่วย)	ช่วงที่ 1 ก่อนออกฝึก ประสบการณ์ 1. โครงการเตรียมความพร้อมก่อน ออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ 1.1 เสริมสร้างความมั่นใจใน วิชาการ (อบรมการจัดทำแผนการ จัดการเรียนรู้ และการวิจัยในชั้น เรียน) 1.2 ปลูกจิตวิญญาณความเป็นครู (ด้านวิชาชีพ) ช่วงที่ 2 ระหว่างฝึกประสบการณ์ โครงการมัชฌิมนิเทศ (เสวนาปัญหา อุปสรรค สิ่งที่ต้องการเพิ่มเติม) ช่วงที่ 3 หลังการฝึกประสบการณ์ โครงการปัจฉิมนิเทศ สะท้อนประสบการณ์วิชาชีพผลิตครู (ถอดบทเรียน)
การประเมินผล	1. ความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับ วิชาชีพครู (ประเมินโดย สถาบันผลิต) 2. ประเมิน ตนเองด้าน ทัศนคติที่มีต่อ วิชาชีพ / ความ เข้าใจบทบาทครู	1. ความรู้และ ความสามารถใน การ วางแผนการ จัดการเรียนรู้ 2. พฤติกรรมการ ปฏิบัติงานและ การปฏิบัติตน (ประเมินโดยครู พี่เลี้ยง)	1. ทักษะ ปฏิบัติในการ วางแผน และ จัดการเรียนรู้ (ครูพี่เลี้ยง) 2. ประเมิน ตนเองด้าน ความพร้อมใน ความรู้ / ความสามารถ	1. พฤติกรรม การ ปฏิบัติงาน และการ ปฏิบัติตน (ครูพี่เลี้ยง) 2. ทักษะ ปฏิบัติในการ จัดการเรียนรู้ (ครูพี่เลี้ยง +	ก่อนออกฝึกฯ 1. ความพร้อมด้านวิชาการ 1.1 ผลการงานจากการอบรมทำวิจัย ในชั้นเรียน 1.2 แผนการจัดการเรียนรู้ 2. ความพร้อมด้านจิตใจ (จิตวิญญาณความเป็นครู) 3. ประเมินตนเองเกี่ยวกับ คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 3 ด้าน

ตาราง 17 (ต่อ)

	ปี 1	ปี 2	ปี 3	ปี 4	ปี 5
ขั้นตอน	Professional Knowledge (PK)	School Experience 1 (SE1)	School Experience 2 (SE2)	Field Experience (FE)	Professional Preparation (PP)
(Reflective Self - Assessment)	3. ประเมินตนเองด้านทัศนคติที่มีต่อวิชาชีพ / ความตระหนักในบทบาทครู	3. ประเมินตนเองด้านทัศนคติที่มีต่อวิชาชีพ / ความตระหนักในบทบาทครู	ในการจัดการเรียนการสอน (Reflective Self - Assessment) 3. ประเมินพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน (เพื่อนนิสิต)	อาจารย์นิเทศก์) 3. ประเมินตนเองเกี่ยวกับความพร้อมด้านความรู้ / ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน (Reflective Self - Assessment)	3.1 ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา 3.2 ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู 3.3 ด้านสังคมพหุวัฒนธรรมระหว่างฝึกฯ 1. ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา 2. ความสามารถในการประยุกต์ทฤษฎีไปใช้ปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน หลังการฝึกฯ 1. สรุปถอดบทเรียนจากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ 2. ประเมินเกี่ยวกับคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 3 ด้าน (ครูพี่เลี้ยง + อาจารย์นิเทศ + นิสิตครู) 2.1 ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา 2.2 ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู 2.3 ด้านสังคมพหุวัฒนธรรม

2.2 ผลการประเมินความเหมาะสม ของรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21

2.2.1 ผลการประเมินความเหมาะสม ของรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 โดยผู้เชี่ยวชาญ 8 คน

ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบฯ ในภาพรวมเห็นว่ารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (Md. = 4.54) โดยประเด็นที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันสูงสุด ลำดับ

ที่ 1 ได้แก่ ประเด็นโครงสร้างของรูปแบบครอบคลุมสาระที่จำเป็นในการส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 (ชั้นปีที่ 3 สะท้อนประสบการณ์วิชาชีพ (Md. = 4.80) ลำดับที่ 2 ได้แก่ ประเด็นเหตุผลและความจำเป็นของการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์ (Md. = 4.75)

2.2.2 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริม

คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 โดยคณาจารย์สังกัดคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ที่รับผิดชอบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู จาก 6 สถาบันในภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 89 คน โดยใช้แบบประเมินแบบประมาณค่า 5 ระดับ ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น มีความเห็นว่า รูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.35$) ทั้งนี้ มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้สำหรับสถาบันอื่นๆ คือการปรับรูปแบบกิจกรรมกับระยะเวลาที่สามารถยืดหยุ่นได้ และการฝึกอบรมให้กับคณาจารย์มีความรู้ความสามารถสำหรับจัดกิจกรรมโดยใช้แนวคิดปัญญาคีตา

3. ผลการทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

ผลการทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู กับนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ชั้นปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 160 คน ผลสรุปมี ดังนี้

3.1 ผลการจัดกิจกรรมตามแนวคิดปัญญาคีตาที่นำไปทดลองใช้ มีขั้นตอนการจัดกิจกรรม รายละเอียดของการจัดกิจกรรม และผลลัพธ์จากกิจกรรม ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กิจกรรม: เช็กอิน (check in)

จุดมุ่งหมายของกิจกรรม: กิจกรรมเช็กอิน มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสภาพจิตใจ คลายความกังวล เป็นการเปิดพื้นที่แห่งการเรียนรู้

ผลลัพธ์จากกิจกรรม: สภาพบรรยากาศสงบ นิสิตผ่อนคลาย และพร้อมที่จะเรียนรู้

สรุปได้ว่ากิจกรรม check in จัดเพื่อมุ่งเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมก่อนการทำกิจกรรมอื่นๆ ต่อไป ผู้เข้าร่วมกิจกรรมต้องมีความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ในพื้นที่ที่รู้สึกผ่อนคลาย และสบาย การเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 กิจกรรม: เดินสัมผัส

จุดมุ่งหมายของกิจกรรม:

เพื่อสร้างความคุ้นชินกับพื้นที่การเรียนรู้ใหม่ ซึ่งมีทั้งคนที่เรารู้จักและไม่รู้จัก
นิสิตเรียนรู้ที่จะออกจากพื้นที่ปลอดภัย (comfort zone) มาเผชิญประสบการณ์ใหม่ๆ

ผลลัพธ์จากกิจกรรม: จากกิจกรรมสามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมเดินสัมผัสทำให้นิสิตกล้าที่จะเปิดใจ ออกจากพื้นที่ปลอดภัย เข้าไปในพื้นที่ใหม่สำหรับการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นนอกเหนือไปจากความคุ้นชินเดิม การประยุกต์ใช้ในการไปฝึกประสบการณ์นิสิตต้องเจอบริบทใหม่ คนใหม่ๆ ที่ไม่คุ้นเคย หากต้องเข้าอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคยนั้น นิสิตจะค่อยๆ เข้าไปสร้างความคุ้นเคยอย่างอ่อนน้อม ถ่อมตน

ขั้นตอนที่ 3 กิจกรรม: ทบทวนมอง สะท้อนตนเอง

จุดมุ่งหมายของกิจกรรม: เพื่อวิเคราะห์และประเมินตนเอง โดยไม่มีอคติ และไม่ลดคุณค่าของตนเอง

ผลลัพธ์จากกิจกรรม:

จากกิจกรรมที่ให้นิสิตประเมินความพร้อมของตนเอง ทำให้นิสิตได้รับรู้ระดับความพร้อมของตนเองก่อนที่จะออกฝึกประสบการณ์ นิสิตวิเคราะห์ความพร้อมของตนเองได้ว่ายังบกพร่องอะไร ยังต้องเติมในส่วนใด เพื่อให้นิสิตได้กลับไปเติมเต็มส่วนที่ยังประเมินว่าตนเองยังขาด ยังไม่พร้อม และให้นิสิตที่พร้อมไปทบทวนให้เกิดความมั่นใจยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 กิจกรรม: วาดภาพ “ครูที่ฉันประทับใจ และเป็นแรงบันดาลใจให้นิสิตอยากเป็นครูที่ดี”

จุดมุ่งหมายของกิจกรรม: ทบทวนสะท้อนจากประสบการณ์ครูของครู การมีครูที่เป็นแบบอย่างและสร้างแรงบันดาลใจที่จะไปเป็นครู

ผลลัพธ์จากกิจกรรม: นิสิตเกิดแรงบันดาลใจที่จะเป็นครูจากครูของนิสิต และจากการที่นิสิตได้มีประสบการณ์ตรงกับตนเอง กิจกรรม วาดภาพ “ครูที่ฉันประทับใจ และเป็นแรงบันดาลใจให้นิสิตอยากเป็นครูที่ดี” มีจุดมุ่งหมายให้นิสิตทบทวนเรื่องราวเกี่ยวกับครูของนิสิต ที่เป็นแรงบันดาลใจในการเป็นครูของนิสิต เป็นต้นแบบของนิสิต จากการสะท้อนภาพที่นิสิตได้วาด มีทั้งการเป็นครูเพราะได้แรงบันดาลใจทางบวก กับการเป็นครูเพราะผ่านประสบการณ์ที่ไม่ดีมาด้วยตนเอง จึงใช้พลังเหล่านั้นผลักดันตนเองเพื่อเป็นครูที่ดีในอนาคต

ขั้นตอนที่ 5 กิจกรรม: วาดภาพ “ห้องเรียนที่เราอยากสอน”

จุดมุ่งหมายของกิจกรรม: เพื่อให้นิสิตรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม ยอมรับและรับฟังผู้อื่น จนได้ผลงานที่สะท้อนความคิดร่วมกันในภาพของห้องเรียนที่นิสิตสามารถปรับนำไปใช้ในสิ่งที่นิสิตออกฝึกประสบการณ์

ผลลัพธ์จากกิจกรรม: นิสิตสะท้อนภาพห้องเรียนทั้งที่เป็นภาพตามจินตนาการ และสามารถปรับประยุกต์ได้หากในบริบทจริงนิสิตไม่พบสภาพห้องเรียนที่เป็นไปตามที่นิสิตวางแผนไว้ ช่วยให้นิสิตได้ทบทวนเรื่องกระบวนการ และวิธีการจัดการเรียนรู้ การจัดการในชั้นเรียน ซึ่งอาจมีความเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพที่เป็นจริง นิสิตสามารถคิด วิเคราะห์ และนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมตามและละบริบท

ขั้นตอนที่ 6 ประเมินผลการจัดกิจกรรม โดยกิจกรรมการเขียนอิสระ (Free writing)

จุดมุ่งหมายของกิจกรรม: เพื่อให้นิสิตได้ทบทวนและสะท้อนสิ่งที่นิสิตได้เรียนรู้ เป็นการตกผลึกความคิด เกิดเป็นบทสรุปของการเรียนรู้

ผลลัพธ์จากกิจกรรม: นิสิตได้เรียนรู้ และตระหนักในคุณค่าของความเป็นครู บทบาทที่สำคัญในวิชาชีพ จากการสังเคราะห์ผลงานการเขียนอิสระของนิสิต ผู้วิจัยพบคำสำคัญที่นิสิตได้สะท้อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่านิสิตรู้ ตระหนัก เห็นคุณค่าในวิชาชีพ และเกิดการจุดประกาย เป็นแรงบันดาลใจ ให้เกิดจิตวิญญาณความเป็นครู ตัวอย่างคำที่นิสิตได้สะท้อนออกมากการจัดกิจกรรม และจำนวนนิสิตที่สะท้อนคำนั้นซ้ำๆ กัน อาทิ อยากเป็นครูดี / ครูดีในดวงใจ / แรงบันดาลใจ มีพลัง / ความพร้อม / มั่นใจ / จิตวิญญาณแห่งความเป็นครู / มีสติ / ฝึกจิต / สมาธิ / ปลุก/กระตุ้นจิตวิญญาณ / ความเป็นครู / คุณค่าของความเป็นครู / รักในวิชาชีพครู / ศรัทธา / มีใจ ทำจากใจ ทำด้วยใจ / ใจสำคัญ / มีความสุข / รู้สึกดี / อิ่มใจ / ต้นแบบ / แบบอย่างที่ดี เป็นต้น

3.2 ผลการประเมินความพึงพอใจของนิสิตต่อการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา

นิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจในระดับมากทุกรายการที่ประเมิน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีเทคนิคที่น่าสนใจ รองลงมาคือเนื้อหาสอดคล้องกับหัวข้อ และต่ำที่สุดคือเนื้อหาเหมาะสมกับระยะเวลา จากผลการประเมินความพึงพอใจ และการเขียน AAR (After Action Review) พบว่า กิจกรรมที่จัดขึ้นมีประโยชน์ ตรงตามที่นิสิตต้องการ และนิสิตสามารถนำเทคนิคที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนิสิตต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาผลการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ขององค์กร สถาบัน ผลิตครู และตามทัศนะนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ พบว่า ได้คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู ด้านสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการพัฒนาวิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21 (Professionalism in Teaching for the 21st Century) ที่เสนอโดย Partnership for 21st Century Skills (2002) ของสหรัฐอเมริกาที่มีความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ เอกชน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาคนและครูในศตวรรษที่ 21 โดยสรุปทิศทางการพัฒนาจะให้ความสำคัญใน 2 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านความเชี่ยวชาญในสาขาวิชา ที่ประกอบประเด็นย่อย 2 ประเด็น คือ ความรู้ในสาขาวิชาเอก และ ความเข้าใจความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ในส่วน ด้านผลลัพธ์การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จะแบ่งออกเป็น 9 ข้อย่อย ได้แก่ ผู้ประสานงานที่ดี ผู้มีความยืดหยุ่น และสามารถปรับตัวได้ ผู้สื่อสารที่ดี ผู้มีความรู้และใช้เทคโนโลยี มีความรอบรู้เท่าทันโลก นักคิดวิเคราะห์ นักแก้ปัญหา มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถเรื่องการเงิน และในบริบทของประเทศไทย มีการกำหนดกรอบแนวทางการพัฒนาครูเช่นกัน ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (2554) เรื่องมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ (หลักสูตรห้าปี) โดยได้กำหนดมาตรฐานผลการเรียนรู้ 6 ด้าน ที่สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) พ.ศ. 2552 เพื่อให้คุณภาพของบัณฑิตในแต่ละสถาบันมีมาตรฐานใกล้เคียงกัน ในทัศนะของนักวิชาการศึกษาทั้งในและต่างประเทศที่กล่าวถึงคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 พบว่า นอกจากจะให้ความสำคัญกับด้านความรู้ความสามารถเฉพาะสาขาวิชา และ ด้านการปฏิบัติตน แล้วทักษะด้านสังคมยังเป็นอีกหนึ่งทักษะที่คนในศตวรรษที่ 21 ต้องถูกปลูกฝังเพื่อให้สามารถอยู่รวมกันได้อย่างสันติสุข มีการเตรียมความพร้อมทั้งด้านชีวิตและการทำงาน ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและแข่งขันสูงในอนาคต (Roy Singh, Raja, 1991; Engauge, 2003; Bernie Trilling, 2008) การพัฒนามิตติด้านจิตวิญญาณ เชื่อว่าจะเป็นแรงผลักดันสังคมเข้าไว้ด้วยกัน (ประเวศ วะสี, 2550, หน้า 93) ด้วยเหตุนี้ การปลูกฝังคุณลักษณะครูในอนาคตของประเทศสิงคโปร์ จึงให้ความสำคัญกับการสร้างคุณค่าในวิชาชีพ (value) ให้เกิดกับคนที่จะไปเป็นครูในอนาคต ในปี ค.ศ. 2009 สถาบันผลิตครูของประเทศสิงคโปร์ หรือ National Institute of Education: NIE จึงได้พัฒนารูปแบบชื่อว่า "A Teacher Education Model for the 21st Century" มาใช้ในกระบวนการผลิตครู เพื่อให้บัณฑิตออกไปเป็นกำลังสำคัญ ของการพัฒนา

คนของประเทศให้เกิดคุณภาพเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 สำหรับประเทศไทย เข้าสู่ยุคของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) มีเจตนารมณ์ที่จะพัฒนา “ครู” อย่างเป็นรูปธรรม เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า เป็นบุคคลสำคัญในกระบวนการปฏิรูปการศึกษา เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สามารถเผชิญสถานการณ์ต่างๆ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551)

2. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 พบว่าโครงสร้างประกอบของรูปแบบ คือ ความเป็นมาของรูปแบบ แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน หลักการ วัตถุประสงค์ และการจัดประสบการณ์วิชาชีพเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในด้านจัดประสบการณ์วิชาชีพเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 มีกิจกรรมในการพัฒนานิสิตแต่ละชั้นปี คือ ชั้นปีที่ 1 รู้จักวิชาชีพครูรอบด้าน (Professional Knowledge) ชั้นปีที่ 2 ส่งเสริมทักษะวิชาการและวิชาชีพ (School Experience 1) ชั้นปีที่ 3 สะท้อนประสบการณ์วิชาชีพ (School Experience 2) ชั้นปีที่ 4 เรียนรู้บทบาทครูจากการปฏิบัติ (Field Experience) ชั้นปีที่ 5 เสริมความพร้อมวิชาการ และปลูกจิตวิญญาณความเป็นครู (Professional Preparation)

ในระหว่างศึกษาเพื่อสังเคราะห์กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของสถาบันผลิตครูทั้งในและต่างประเทศ เพื่อการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยพบประเด็นเพิ่มเติม จึงขอเสนอรายการละเอียด ประเด็นที่ค้นพบ ดังนี้

2.1 ประเด็นความสอดคล้อง

2.1.1 ประสบการณ์ที่จัดให้กับนิสิตในรูปแบบของกิจกรรม/โครงการเพื่อเป็นการส่งเสริมคุณลักษณะครูที่พึงประสงค์ของแต่ละสถาบัน มีทั้งที่จัดโดยส่วนกลาง ได้แก่ มหาวิทยาลัย คณะต้นสังกัด และหน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

2.1.2 การส่งเสริมคุณลักษณะด้านวิชาการ จะเป็นบทบาทความรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาตามโครงสร้างหลักสูตร ที่นิสิตจะต้องบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ภายใต้กรอบมาตรฐานที่กำหนด ในส่วนที่เป็นการส่งเสริมคุณลักษณะด้านวิชาชีพ การสร้างจิตสำนึก และจิตวิญญาณความเป็นครู ส่วนหนึ่งจะปรากฏในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครู ทั้งที่เป็นวิชาชีพครูบังคับ และวิชาชีพครูเลือก โดยลักษณะกิจกรรมจะจัดเป็นงานที่รับผิดชอบมอบหมายให้ปฏิบัติเพิ่มเติม เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลการเรียนการสอนในรายวิชานั้นๆ ในบทบาทของหน่วยที่รับผิดชอบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

จะมีโครงสร้างกิจกรรมหลักที่ จัดให้แก่นิสิตที่จะออกฝึกประสบการณ์ โดยมีโครงการหลัก 3 โครงการ ได้แก่ โครงการปฐมนิเทศนิสิตก่อนออกฝึกประสบการณ์ โครงการมัชฌิมนิเทศนิสิตระหว่างออกฝึกประสบการณ์ และโครงการปัจฉิมนิเทศ นิสิตหลังเสร็จสิ้นการออกฝึกประสบการณ์

สอดคล้องกับผลการวิจัยของ รักชนก โสภพิศ (2554) ที่พบว่ารูปแบบ การเตรียมความพร้อมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพสำหรับนิสิตสาขาการจัดการท่องเที่ยว มุ่งพัฒนานิสิตให้มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ตลอดจนมีความสามารถในการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ในด้านการเตรียมความพร้อม มีการเตรียมความพร้อม ในคุณสมบัติ 3 ด้าน ได้แก่ คุณสมบัติด้านทัศนคติ คุณสมบัติด้านลักษณะนิสัย และคุณสมบัติ ด้านความรู้และทักษะ โดยขั้นตอนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้จะมีทั้งในห้องเรียน และ นอกห้องเรียน นอกจากนี้ วรณทิพา รอดแรงคำ และภาวิณี ศรีสุขวัฒนานนท์ (2550) ได้กล่าวว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนิสิตต้องมีผู้คอยสังเกต ให้คำแนะนำและช่วยเหลือด้านการสอน ตลอดระยะเวลาที่ทำการฝึกประสบการณ์วิชาชีพอยู่ในโรงเรียน และผู้ที่ทำหน้าที่นี้เทศในโรงเรียน คืออาจารย์พี่เลี้ยง เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการช่วยให้การฝึกประสบการณ์สำเร็จบรรลุ ตามเป้าหมาย ทั้งส่งเสริมพัฒนาความสามารถด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์ และ มีความคิดริเริ่ม นอกจากนี้ยังมีอาจารย์นิเทศก์ทำหน้าที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน เนื่องจากเป็นผู้ ที่สถาบันผลิตครูมอบหมายให้เป็นตัวแทนทำหน้าที่ร่วมกับโรงเรียน อาทิ การชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ นโยบายเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ตลอดจนการดูแลนิสิต นิเทศให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ ให้มีพัฒนาการในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และสามารถเป็นครูที่ดี มีสมรรถภาพของครู โดยครบถ้วน ภายหลังจากการฝึกประสบการณ์ ยังมีหน้าที่ในการติดตามประเมินผลการ ฝึกประสบการณ์วิชาชีพด้วย

2.1.3 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการฝึกประสบการณ์ของนิสิต หลังจากสิ้นสุดการออกฝึกประสบการณ์ บทบาทการประเมินหลักจะมอบให้กับครูพี่เลี้ยง และ อาจารย์นิเทศก์ โดยมีมิติการประเมิน 2 ด้าน คือ ด้านวิชาการ และด้านพฤติกรรม การปฏิบัติตน สอดคล้องกับ นิคม ตังคะพิภพ (2543) ได้เสนอรูปแบบการประเมินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ภาคสนาม ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบใน 3 มิติ ได้แก่ มิติสมรรถนะวิชาชีพ ประกอบด้วยภารกิจ 6 ด้าน ได้แก่ งานสอน งานธุรการ งานกิจการนักเรียน งานให้คำปรึกษานักเรียน งานพัฒนาสังคม และงานพัฒนาตนเอง มิติบทบาท จะเริ่มต้นตั้งแต่นิสิตเริ่มเข้าสู่โรงเรียนจนสิ้นสุดการฝึก ประสบการณ์ โดยบทบาทที่นิสิตต้องปฏิบัติจากความซับซ้อนน้อยไปสู่ภารกิจที่มีความซับซ้อนมาก ได้แก่ บทบาทผู้ช่วยครู บทบาทครูผู้ช่วย บทบาทครู และบทบาทพัฒนาวิชาชีพ มิติด้านบทบาท

จะจัดในลักษณะชุดของประสบการณ์ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มิติประเมิน เป็นกระบวนการเชิงระบบในการกำหนดค่าน้ำหนักของผู้ทำการประเมิน การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ระบบการเตรียมสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ และตัดสินใจผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ สอดคล้องกับ ระบบการประเมินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน-เมดิสัน ประเทศสหรัฐอเมริกา (2011) ที่กล่าวถึงบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการฝึกประสบการณ์ ทั้ง 3 ฝ่าย ได้แก่ อาจารย์นิเทศก์จากสถาบันผลิต (University supervisor) อาจารย์พี่เลี้ยง ในโรงเรียนฝึกประสบการณ์ (Cooperating Teacher) และ นิสิตครู (Student Teacher) โดยมีกระบวนการประเมินแบบต่อเนื่องโดยจะให้ความสำคัญกับ ด้านการจัดการเรียนการสอน ในสาขาวิชาเฉพาะด้านพัฒนาการของนิสิต วิเคราะห์หาจุดแข็งจุดอ่อนตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการฝึกประสบการณ์ ก่อนจะตัดสินใจผลการออกฝึกประสบการณ์ ทั้งนี้ การประเมินจะประเมินตาม ตัวชี้วัดมาตรฐานการปฏิบัติสำหรับนิสิตครู (Teacher Education Standards and Performance Indicators) ซึ่งใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

2.2 ประเด็นความแตกต่างของการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู

2.2.1 ในสถาบันผลิตครูของต่างประเทศ จะจัดประสบการณ์ให้นิสิตครูไปออกไปฝึกประสบการณ์ในโรงเรียนทั้งที่เป็นโรงเรียนสังกัดของรัฐบาล และเอกชน ให้นิสิตมีประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่อนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา การจัดการศึกษามีทั้ง การจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาพิเศษ ตลอดจนให้นิสิตได้มีโอกาสเลือกที่จะไปฝึกประสบการณ์เพิ่มเติมในสิ่งที่นิสิตมีความสนใจ หรือสิ่งที่นิสิตเห็นสมควรนำไปใช้ประโยชน์สำหรับการวิจัยในการศึกษาต่อยอดของนิสิตในระดับที่สูงขึ้น

2.2.2 ความร่วมมือในรูปแบบต่างฝ่ายต่างเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ในประเทศฟินแลนด์นิสิตที่ออกไปฝึกสอนนอกจากจะปฏิบัติหน้าที่สอนร่วมกับครูพี่เลี้ยง และสอนร่วมกับเพื่อนนิสิต แล้ว โรงเรียนที่นิสิตออกไปฝึกสอนยังจัดโครงการพิเศษ อาทิ การบรรยาย หรือการสัมมนา และการสอนงานในโรงเรียนแก่นิสิตที่ออกไปฝึกสอนทุกคน เพราะเมื่อนิสิตมีความเข้มในวิชาการ และมีคุณลักษณะของการเป็นครูที่ดี คุณภาพของการจัดการศึกษาก็จะลงไปสู่ นักเรียนที่นิสิตสอนด้วย ในมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการศึกษาบทบาทความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาวิชาชีพครูทั้ง 3 ฝ่าย อย่างเป็นระบบ นั่นคือการนำแนวคิดทวิปริทัศน์ และการเรียนรู้ในพื้นที่ที่สาม เป็นรูปแบบความร่วมมืออีกหนึ่งลักษณะ โดยลงศึกษาในพื้นที่แต่ละฝ่ายมีความเกี่ยวข้องเนื่องที่เรียกว่า พื้นที่ที่สาม เป็นการเปิดพื้นที่ของการเรียนรู้ ลักษณะการผสมผสานความร่วมมือให้เกิดเป็นรูปธรรม สร้างบทบาทที่ชัดเจน และมีเป้าหมายเดียวกัน

คือการพัฒนาบัณฑิตครูให้เป็นครูที่มีคุณภาพ ความร่วมมือจะดำเนินการไปจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ คือ อาจารย์นิเทศก์จากสถาบันผลิต (University supervisor) และอาจารย์พี่เลี้ยงในโรงเรียนฝึกประสบการณ์ (Cooperating Teacher) จะมาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณา ตัดสินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนิสิตว่าผ่านหรือไม่ผ่าน

2.2.3 การจัดประสบการณ์ให้กับนิสิต ของประเทศสิงคโปร์ อเมริกา และ ฟินแลนด์ เป็นลักษณะประสบการณ์ที่เน้นให้นิสิตเผชิญสถานการณ์ในบริบทจริง ตั้งแต่ชั้นปีแรก จนก่อนที่จะออกฝึกประสบการณ์จริงในชั้นปีสุดท้ายของการศึกษา โดยจัดประสบการณ์ที่มีความซับซ้อนจากน้อยไปมาก และเป็นประสบการณ์ที่จัดให้มีความเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกัน มีการสะท้อนประสบการณ์ในรูปแบบของการสัมมนาประเด็นการฝึกประสบการณ์เป็นระยะ เช่น จัดประชุมสัมมนาย่อย หรือมอบหมายการจัดนิทรรศการเสนอผลการฝึกประสบการณ์ในระยะต่างๆ และการประชุมสัมมนาในช่วงสุดท้ายหลังจากสิ้นสุดการฝึกประสบการณ์ ก่อนสรุปเป็นองค์ความรู้ หรือนำไปพัฒนาแนวทางของการปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.3 ข้อสังเกตจากผลการวิจัย และประเด็นศึกษาเพิ่มเติมของผู้วิจัย

ด้านการสังเคราะห์คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21

การส่งเสริมคุณลักษณะครู ของสถาบันผลิตครูในแถบเอเชียจะเน้นในเรื่องของการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมคุณค่าในวิชาชีพ (value) ที่เห็นอย่างชัดเจน คือ ประเทศสิงคโปร์ National Institute of Education: NIE ซึ่งให้ความสำคัญกับคุณค่าในวิชาชีพ เพื่อเป็นแก่นสำหรับการพัฒนาผลิตบัณฑิตครูให้มีคุณภาพ โดย NIE ได้สร้างรูปแบบของการพัฒนาครู ชื่อว่า "A Teacher Education Model for the 21st Century" เพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ในศตวรรษที่ 21 มาตั้งแต่ปี 2009 โดยมีพื้นฐานแนวคิดว่า "Quality Teacher = Quality Education" (Goh Chor Boon, 2009)

2.4 ประเด็นค้นพบเพิ่มเติมที่ได้จากงานวิจัย

ในระหว่างการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 โดยอาศัยการสร้างจากทฤษฎีแนวคิด 4 ทฤษฎี แนวคิดตาม queแสดงรายละเอียดในรูปแบบๆ และการอธิบายความเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่นำมาพัฒนารูปแบบนั้น พบว่า การนำทฤษฎีทวิปริทัศน์ (Hybridity Theory) และแนวคิดการเรียนรู้ในพื้นที่ที่สาม (Third space concept) ของ บาบ่า (Bhabha, 1994) และนำมาใช้ในทางการศึกษา และการฝึกหัดครู ในอเมริกา โดย Zeichner ในปี 2010 พบว่า เมื่อนำมาอธิบายขยายความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานร่วมกันของ 3 ฝ่าย ได้แก่ สถาบันผลิต โรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู และนิสิตครู ที่จำเป็นต้องทำงาน หรือผสานความร่วมมือกัน จากการศึกษาสังเคราะห์กระบวนการ

จัดประสบการณ์วิชาชีพครู ทั้งของประเทศไทย หรือต่างประเทศ ล้วนแล้วแต่มีการทำงานร่วมกันของทั้ง 3 ฝ่ายนี้ จึงจะสามารถนำไปสู่ความสำเร็จ ตามเป้าหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้ แต่ลักษณะ วิธีการทำงาน หรือรูปแบบการผสมผสานความร่วมมือ ยังไม่ได้ถูกนำเสนอในลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำงานภายในของ 3 ฝ่ายนี้อย่างชัดเจน ส่วนใหญ่มีการกำหนดบทบาทของแต่ละฝ่ายไว้ในเอกสาร / คู่มือ เท่านั้น แต่เมื่องานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดทฤษฎีทวิปริตส์ และการเรียนรู้พื้นที่ที่สาม ทำให้สามารถนำมาซึ่งการแสดงภาพ และอธิบายการทำงานได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น นำไปสู่การได้มาซึ่งสิ่งใหม่สำหรับงานวิจัยนี้ คือ Supportive system หรือระบบสนับสนุนการขับเคลื่อนกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู ซึ่งมีระบบการทำงาน มีการกำหนดบทบาทที่เกื้อหนุนกับการทำงานกับการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู มีการกำหนดเป้าหมายของการผสมผสานความร่วมมือร่วมกัน (Statement of expectation) อย่างไรก็ตาม Supportive system หรือระบบสนับสนุนการขับเคลื่อนกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู เป็นเพียงสิ่งที่ผู้วิจัยได้ค้นพบระหว่างการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 จากการเชื่อมโยงด้วยการนำทฤษฎีทวิปริตส์ และการเรียนรู้ในพื้นที่ที่สาม มาศึกษาเพื่อลดช่องว่าง ความทับซ้อนของบทบาทหน้าที่ และความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของผู้เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ที่เพิ่งริเริ่มนำมาใช้ในการศึกษานี้เท่านั้น แต่ข้อค้นพบใหม่ที่ได้นี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่า หากจะมีการนำระบบสนับสนุนการขับเคลื่อนกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูไปใช้ให้เป็นเห็นรูปธรรม จะสามารถช่วยส่งเสริมและพัฒนากระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น จากพลังสามประสาน

3. ผลการทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมการก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

การทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมการก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการจัดกิจกรรม ให้กับนิสิตชั้นปีที่ 5 ที่กำลังจะออกฝึกสอน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 สังกัดคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จำนวน 160 คน กิจกรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนิสิต เป็นการเตรียมความพร้อมด้านจิตใจ ซึ่งเป็นอีกส่วนที่สำคัญสำหรับการปรับตัว

ในสถานะใหม่และบริบทของโรงเรียนคือบริบทจริงที่นิสิตต้องออกไปเผชิญ มีผลจากการทดลองใช้กิจกรรม และข้อสังเกตเพิ่มเติมของผู้วิจัย มีดังนี้

3.1 ผลจากการทดลองใช้กิจกรรม พบว่านิสิตมีความพร้อมด้านจิตใจในการออกไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพมากขึ้น โดยเปรียบเทียบกับภาระของตนเองในช่วงแรกของการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งนิสิต ยังประเมินตนเองว่ามีความพร้อมน้อย ยังมีความกังวล และกลัวการเปลี่ยนแปลงที่ตนเองกำลังจะเผชิญ แต่ภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรม สังเคราะห์งานเขียนอิสระของนิสิต พบว่านิสิตส่วนใหญ่ตระหนักในบทบาทหน้าที่ครูที่ดี และกิจกรรมได้สะท้อนถึงจิตวิญญาณความเป็นครูในตัวของนิสิตได้ถูกดึงออกมาโดยใช้กระบวนการจิตตปัญญาศึกษา จากคำที่นิสิตได้สะท้อนผ่านการเขียน และคัดเลือกออกมาแล้ว จะพบคำซ้ำๆ กัน อาทิ ความเป็นครู จิตวิญญาณ ความเป็นครู ปลูก/ปลูกจิตวิญญาณความพร้อม ครูที่ดี ศรัทธา ความพร้อม สมานจิ จิตใจ ซึ่งคำต่างๆ เหล่านี้ ในกิจกรรมตามกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา เป็นการแสดงให้เห็นว่านิสิตเกิดความรู้สึกในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และมีความพร้อมด้านจิตใจซึ่งเป็นไปตามจุดประสงค์ของกิจกรรมที่จัดขึ้น

สำหรับการประเมินความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดกิจกรรม พบว่าในภาพรวมนิสิตมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการได้เทคนิควิธี ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งนิสิตสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการออกฝึกประสบการณ์ในโรงเรียนต่อไปได้

3.2 ข้อสังเกตเพิ่มเติมของผู้วิจัย จากผลการทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูโดยใช้กระบวนการจัดกิจกรรมตามแนวจิตตปัญญาศึกษา เพื่อปลูกกระตุ้นจิตวิญญาณความเป็นครู พบว่าในต่างประเทศ มีมหาวิทยาลัยนาโรปะ และมหาวิทยาลัยบราวน์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ที่จะเน้นพัฒนาบัณฑิตจากด้านใน หรือแม้แต่ใช้ในการพัฒนาคนที่เป็นครูอยู่แล้ว ได้เพิ่มพูนคุณค่าวิชาชีพโดยการพัฒนามิติด้านจิตวิญญาณ โดยผ่านกิจกรรมแนวจิตตปัญญาศึกษา ในรูปแบบของกิจกรรม หลักสูตร และการฝึกอบรม สำหรับในบริบทของประเทศไทย ของการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในวงการศึกษา พบว่า มีการริเริ่มนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในการกระบวนการจัดกิจกรรมพัฒนาด้านในของผู้เรียน จนลงไปสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ อาทิ มหาวิทยาลัยมหิดล จนกลายเป็นเครือข่ายจิตตปัญญาศึกษา และอีกมากมายที่แตกแขนงขยายความรู้ โดยใช้แนวจิตตปัญญาศึกษาเป็นฐานคิดสำหรับการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพจากด้านใน หรือที่เรียกว่ามนุษย์ที่สมบูรณ์ (Humanize Education) โดยความร่วมมือของเครือข่ายยังคงวิจัยพัฒนา

กระบวนการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา การฝึกอบรมกระบวนการ และการวิจัยในสาขาอื่นที่ต่อยอดความรู้เดิม เพื่อเป็นอีกข้อยืนยันในเชิงวิชาการว่าจิตตปัญญาศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ให้ความสำคัญใคร่ครวญ ตกผลึกทางความคิด ก่อนนำไปสู่การเกิดความเปลี่ยนแปลงระดับกระบวนการทัศน์

สำหรับงานวิจัยที่ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน ได้แก่ งานวิจัยของ อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา (2546) ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบแผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าของความเป็นมนุษย์ โดยอิงแนวคิดการเรียนรู้จากการหยั่งรู้ด้วยตนเองที่นำไปใช้กับนักเรียนโรงเรียนสัตยาไส พบว่า รูปแบบดังกล่าวทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนปรากฏขึ้น นอกจากนี้ งานวิจัยของ สุวรรณ ชีวพฤษ์ และชากุล สิ้นไชย (2551) ได้ศึกษาผลจากการนำโครงการศิลปะสร้างสรรค์ดุลยภาพชีวิตภายใน (contemplative arts for mental equality) กับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดลพบว่า โดยภาพรวมนักศึกษามีความเข้าใจตนเองมากขึ้น ยอมรับตนเองเห็นพฤติกรรมตนเองทั้งในสภาวะอารมณ์ปกติ และอารมณ์ที่แปรปรวน มีผลต่อการเข้าใจคนอื่นและเข้าใจโลกมากขึ้น ในงานวิจัยของ จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร (2550) ได้ศึกษาการสอนจิตตปัญญาศึกษา โดยบูรณาการในรายวิชาเทอร์โมไดนามิกส์ 1 และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของมหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ผู้เรียนได้สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของตนเองในแง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับโลกทัศน์ การนิยามความสุข การนึกถึงคนรอบข้าง การนึกถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม การมีความรักความเมตตา ศีลลักษณะ ขยันกิจ (2553) ได้นำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปใช้ในการศึกษาวิจัย เรื่องกระบวนการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและประสบการณ์เรียนรู้ของนิสิตวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ผลจากการวิจัยพบว่านิสิตเกิดความตระหนักรู้ต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อวิชาชีพ

3.3 ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้สังเกตแบบมีส่วนร่วม ได้สังเกตพบความเปลี่ยนแปลงนอกเหนือจากการที่นิสิตได้สะท้อนสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ นั่นคือการที่ผู้วิจัย พบว่า ทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปของนิสิตจากเดิมที่นิสิตมีความคิดกับวิชาชีพไปในเชิงลบ ผ่านการร่วมกิจกรรมด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา นิสิตได้รับฟังเรื่องเล่าจากเพื่อนนิสิต ทำให้นิสิตเกิดการเปลี่ยนมุมมองในมุมมองของตนเองที่เปลี่ยนไป แสดงให้เห็นว่านอกจากการที่นิสิตจะเรียนรู้จากเรื่องราวที่ตนได้มีประสบการณ์ การที่ตนเองเผชิญมาแล้ว การได้รับฟังเรื่องเล่าอื่นๆ อย่างใคร่ครวญ มีสติอยู่กับปัจจุบันขณะ เมื่อเรื่องราวรอบตัวที่รับฟังนั้นผ่านเข้ามา ไปกระทบประสบการณ์เดิมที่นิสิตมี สามารถช่วยให้นิสิตค่อยๆ ปรับมุมมอง และเปลี่ยนมุมมองของตนที่มีต่อวิชาชีพจากที่เป็นลบ

ค่อยๆ เปลี่ยนไปในเชิงบวกได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิลักษณ์ ขยันกิจ (2553 หน้า 30) ที่กล่าวว่า ในกระบวนการจัดกิจกรรมตามแนวคิดปัญญาศึกษา การใคร่ครวญ หรือ Contemplation ถือเป็น หัวใจสำคัญของการจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ การจัดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้ ทบทวนและสะท้อนการเรียนรู้ต่อประสบการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ทั้งการแลกเปลี่ยนในวงสนทนา และการเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ สิ่งที่คาดหวังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน คือ การก้าวพ้นตัวตน (transcendence) กล่าวคือ ผู้สอนพยายามสอดแทรกประสบการณ์ของการเข้าถึงปัญญาที่มีไม่ การคิดแบบเป็นเหตุเป็นผล หากเป็นปัญญาของการรู้ด้วยใจ การรู้จากความว่าง ซึ่งเกิดขึ้น ในสภาวะที่ผ่อนคลาย ไม่คาดหวัง การรู้เช่นนี้นำมาซึ่งการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง เป็นปัญญา ที่เห็นความเชื่อมโยงของชีวิตและวิชา เมื่อเข้าใจตนเองก็จะเข้าใจผู้อื่นและสามารถเชื่อมโยงได้กับ วิชาชีพในการเป็นครูที่ดีขึ้น เกิดมุมมองใหม่ในการมองตนเองและโลกรอบตัว นอกจากนี้ การเรียนรู้ ผ่านเรื่องราวและประสบการณ์ของผู้รอบข้าง ช่วยให้เราได้เรียนรู้ และเกิดมุมมองใหม่ๆ ดังที่ ณัฐพล วังวิญญู (2552) กล่าวว่า การรับรู้หรือการรับฟังจากเสียงรอบข้าง จะช่วยให้เรารู้ตัว ได้มากขึ้น สะท้อนให้เราได้มองเห็นตัวเอง เสียงเหล่านี้ช่วยสะท้อนถึงโอกาสที่เราจะยอมรับและ ปรับเปลี่ยนตัวเองให้เกิดความสมดุลยิ่งขึ้น การรับรู้แล้วยอมรับ แล้วจึงเปิดโอกาสหรือเปิดใจ ให้กับเสียงอื่นๆ ที่ถูกกดข่มไว้ภายในให้ได้แสดงศักยภาพในชีวิตสมดุลจึงจะเกิดขึ้นจากภายใน แล้วดูสภาพภายนอกก็ค่อยๆ ตามมา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ควรส่งเสริมการนำรูปแบบการจัดประสบการณ์ วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อการเตรียมความพร้อมให้กับนิสิตครู โดยอาจนำไปเป็นแนวทางสำหรับการทบทวนกิจกรรมที่ได้ดำเนินการอยู่แล้ว หรืออาจเห็นแง่มุมอื่น อันอาจเกิดจากบริบทที่แตกต่างกับพื้นที่วิจัยในครั้งนี้ ซึ่งจะเป็นผลดีสำหรับการนำเสนอเป็น นโยบายสำหรับการพัฒนาวิชาชีพครู กับบทบาทที่สำคัญของครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ในการผลิต บัณฑิตให้พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะ สำหรับการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้

รูปแบบที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษาและเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎี ประกอบกับการวิจัยเอกสารด้านคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อดูแนวโน้ม ความเป็นไปได้ ที่จะพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์เพื่อเป็นข้อค้นพบหนึ่งในเชิงนโยบาย ยังมีได้ศึกษา ครอบคลุมสถาบันผลิตครูทุกสถาบันของประเทศไทย อาจส่งผลให้ผู้นำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปได้

อาจมีบริบท และ/หรือ ความต่างในบริบทกับพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยนี้ ซึ่งผู้จะนำไปประยุกต์ใช้ ควรมีการศึกษาความพร้อมของสถาบัน ในประเด็น ต่อไปนี้

2.1 คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ที่มีแนวทางการจัดกิจกรรมเช่นงานวิจัยนี้ ควรนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้สำหรับการพิจารณาปรับปรุง หรือพัฒนางานกิจกรรมหรือโครงการที่จะส่งเสริมคุณลักษณะนิสิตครูให้เป็นผู้ที่มีทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ กิจกรรม/โครงการที่จะนำมาจัดเพื่อการส่งเสริมคุณลักษณะทั้ง 3 ด้าน สามารถปรับเปลี่ยน ประยุกต์ ตามบริบทของตนเองได้ เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้ง หรือนำไปสู่การเกิดผลกระทบเชิงระบบ ระหว่างรูปแบบเดิมที่ใช้อยู่ กับรูปแบบใหม่ที่เป็นผลจากการวิจัยและพัฒนาฉบับนี้ ส่วนการนำไปใช้ แต่ละสถาบันสามารถพิจารณา ดูความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ซึ่งอาจพบว่าแต่ละสถาบันมีความต้องการจำเป็นที่จะส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ให้กับนิสิตในแต่ละด้านอาจมีความแตกต่างกัน กิจกรรม / โครงการ ที่นำมาปรับใช้อาศัยการศึกษา สังเคราะห์มาจากกิจกรรม/โครงการที่แต่ละสถาบันดำเนินการเป็นหลักในการจัดประสบการณ์วิชาชีพให้กับนิสิตครู

2.2 การทำความเข้าใจกับแนวคิดทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีทวิปริตชน (Hybridity Theory) และการเรียนรู้ในพื้นที่ที่สาม (Third space concept) มีการเริ่มนำมาใช้กับวงการผลิตพัฒนาครูในสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 2010 ฉะนั้น ข้อค้นพบ และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น จากการนำแนวคิดทฤษฎีทั้งสองมาประยุกต์ใช้ในระบบการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะนิสิตครู ยังคงต้องการการศึกษาเพิ่มเติมในแง่มุมอื่น เพื่อขยายความรู้ให้กว้างขึ้น ตลอดจนสามารถยืนยันความเชื่อมโยงสัมพันธ์ ที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะนิสิตครู โดยอาศัยพลังสามประสาน ได้แก่ สถาบันผลิต โรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู และนิสิตครู

2.3 เนื่องจากการจัดกิจกรรมโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ต้องอาศัยกระบวนการ หรือผู้ดำเนินกิจกรรม ต้องอาศัยผู้ที่มีศิลปะในการเหนี่ยวนำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถที่จะมีความรู้สึกร่วม ติดตาม จนไปถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรมที่จัดขึ้น ซึ่งมีความหลากหลาย ปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ที่ไม่อาจคาดเดาได้ในบางเวลา จึงให้ความสำคัญกับการเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่กระบวนการ ก่อนการดำเนินกิจกรรม ควรมีการประชุมหารือ ทำความเข้าใจ ระหว่างผู้ดำเนินกิจกรรม กับผู้จัดโครงการในเรื่อง เป้าหมายของกิจกรรม ขั้นตอนการทำกิจกรรม ตลอดจนการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ตลอดกิจกรรม เพื่อให้กิจกรรมที่จัดมีความลื่นไหลต่อเนื่อง เป็นไปตามกระบวนการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา หรือ 7C's

2.4 การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในงานวิจัยฉบับนี้ ยังมิได้มีการประเมินผลการใช้รูปแบบทั้งระบบ

เนื่องจากยังไม่สามารถนำไปทดลองใช้กับนิสิตตั้งแต่ชั้นปีที่ 1-5 จนสิ้นสุดครบทั้งกระบวนการ จึงมีการแสดงผลเฉพาะในส่วนที่นำไปทดลองใช้ ได้แก่ กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัด ประสพการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนออก ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู แต่ผลที่ได้จากการนำกิจกรรมไปทดลองใช้ ทำให้ผู้วิจัยมองเห็น แนวทางความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของคณะครุศาสตร์/ ศึกษาศาสตร์ ที่มีบริบทที่คล้ายคลึงกันกับพื้นที่วิจัยในครั้งนี้ สำหรับสถาบันผลิตครูที่จะนำรูปแบบ ไปใช้ หากจะมีการติดตามผลการ ส่งเสริมคุณลักษณะนิสิตครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 3 ด้าน หลังจาก สิ้นสุดในแต่ละชั้นปี เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และความคงอยู่ของคุณลักษณะในตัวนิสิตครู ตลอดจนมีการประเมินผลการใช้รูปแบบทั้งระบบ จะเกิดเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนา ต่อยอด การวิจัย และจะช่วยยืนยันประสิทธิภาพของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากงานวิจัยฉบับนี้ ให้มีความสมบูรณ์เพิ่มมากยิ่งขึ้นอีกประการหนึ่งด้วย

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

เพื่อให้งานวิจัยในครั้งนี้เกิดประโยชน์ต่อผู้สนใจที่จะนำรูปแบบการจัดประสพการณ์ วิชาชีพครูไปใช้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะแง่มุมเพิ่มเติม ดังนี้

3.1 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมคุณลักษณะครูด้านการส่งเสริมคุณค่าวิชาชีพครู ให้รอบด้าน อาจไม่จำเพาะเพียงครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ แต่หากเป็นผู้ทำหน้าที่สอน ในระบบ การศึกษาอื่นๆ การส่งเสริมเพิ่มคุณค่าในวิชาชีพสำหรับผู้ที่มีหน้าที่อบรมสั่งสอน ถ่ายทอดวิชา ความรู้ ยังคงมีความน่าสนใจที่จะศึกษา เพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลาย และเป็นฐานคิดของ การพัฒนาวิชาชีพครูที่ขยายวงกว้างมากยิ่งขึ้น

3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยต่อยอดในเรื่องการนิเทศติดตามผล เพื่อทราบถึงความ สม่าเสมอของคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 3 ด้าน ของนิสิต เพื่อจะได้นำข้อมูลไปพัฒนา แนวทางหรือรูปแบบกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของนิสิต และผู้ใช้บัณฑิต

3.3 มีความน่าสนใจที่จะศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการประเมินผลการจัด ประสพการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ครบทั้งระบบ

3.4 มีความท้าทายที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการผลานความร่วมมือของพลัง สามประสาน ได้แก่ สถาบันผลิต โรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู และนิสิตครู ที่มีต่อการส่งเสริม คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ว่ามีรูปแบบ วิธีการทำงาน เพื่อส่งเสริมนิสิตครูให้มีคุณลักษณะ ตามที่ประสงค์ได้อย่างไร ในรูปแบบใด

3.5 รูปแบบจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษาและเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎี ประกอบกับ การวิจัยเอกสาร ด้านคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถาบันที่มีบทบาทเตรียมคนและครูของนานาชาติ และองค์กรที่ขับเคลื่อนในระดับที่สากลยอมรับ เพื่อดูแนวโน้มความเป็นไปได้ที่จะพัฒนารูปแบบ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพของครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ของประเทศไทย เพื่อเป็นข้อค้นพบหนึ่ง ในเชิงนโยบาย โดยใช้พื้นที่วิจัยเป็นสถาบันผลิตครูใน 6 จังหวัดเขตภาคเหนือตอนล่าง ยังมีได้ ศึกษาครอบคลุมสถาบันผลิตครูทุกสถาบันของประเทศไทย อันมีบริบทที่เหมือนและต่างกัน ดังนั้น ควรมีการศึกษาต่อยอด เพื่อนำไปพัฒนารูปแบบให้ครอบคลุมกับสถาบันผลิตครูของไทย